

נבילה בטילה בשחוטה

א. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף כג עמוד א

גמ'. אמר רב חסדא: נבילה בטילה בשחוטה, שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבילה; ושחוטה אינה בטילה בנבילה, שאפשר לנבילה שתעשה שחוטה, דלכי מסרחה פרחא טומאתה;

ורבי חנינא אמר: כל שאפשר לו להיות כמוהו אינו בטל, וכל שאי אפשר לו להיות כמוהו בטל.

אליבא דמאן אי אליבא דרבנן, הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי אהדדי, אבל מין במינו בטל. אי אליבא דרבי יהודה, והא רבי יהודה בתר חזותא אזיל, ואידי ואידי מין במינו הוא. אלא אליבא דרבי חייא, דתני רבי חייא: נבילה ושחוטה בטילות זו בזו. רבי חייא אליבא דמאן אי אליבא דרבנן, הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי אהדדי, הא מין במינו בטיל ואי אליבא דרבי יהודה, כל מין במינו לרבי יהודה לא בטיל.

לעולם אליבא דרבי יהודה, וכי קא אמר רבי יהודה מין במינו לא בטל, ה"מ היכא דאפשר ליה למיהוי כוותיה, אבל היכא דלא אפשר ליה למיהוי כוותיה בטל, ובהא קא מיפלגי, דרב חסדא סבר: בתר מבטל אזלינן, ורבי חנינא סבר: בתר בטל אזלינן.

הגמ' אומרת שתערובת של נבילה בשחוטה, שהם לכאורה מין במינו, הרי, אם סוברים מין במינו אינו בטל, הם אינם נחשבים למין במינו מוחלט, השחוטה נחשבת לאינו מינו של הנבילה, ואילו הנבילה נחשבת למינו של השחוטה. שהרי השחוטה אינה יכולה להיות כנבילה לגבי טומאה, ואילו הנבילה יכולה להיות כשחוטה לאחר שתסרח. ולכן:

ר' חסדא סובר שלגבי ביטול מין במינו מסתכלים על מין המבטל, ולכן נבילה בטלה בשחוטה, שהמבטל- השחוטה אינו נחשב למינו של המתבטל- הנבילה, והרי זה מין בשאינו מינו. ואילו השחוטה אינה מתבטלת בנבילה, כי המבטל נחשב מינו של המתבטל וזה נחשב מין במינו.

ואילו ר' חנינא אומר שמסתכלים על המתבטל, ולכן נבילה שנתערבה בשחוטה, אינה בטילה, שהמתבטל נחשב מין במינו של המבטל, ואילו שחוטה שנתערבה בנבילה מתבטלת, שהשחוטה המתבטלת נחשבת לגבי הנבילה המבטלת כמין בשאינו מינו.

ב. הרמב"ם פסק כרב חסדא, שנבילה בטלה בשחוטה, ושואל הראב"ד הרי כל המחלוקת היא לפי ר' יהודה שמין במינו אינו בטל, ולכן לרב חסדא נבילה בטילה בשחוטה כי זה מין בשאינו מינו, ואילו שחוטה אינה בטילה בנבילה כי זה מין במינו, אולם לרבנן, שגם מין במינו בטל, הרי בין נבילה בשחוטה, ובין שחוטה בנבילה בטלים. וכן פסק הרמב"ם שמין במינו בטל ברוב מדאוריתא.

רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה פרק א הלכה יז

נבילה שנתערבה בשחוטה אם רוב מן השחוטה בטלה הנבילה בשחוטה ואין הכל מטמא במגע, אבל אם נשא הכל נטמא שאי אפשר לשחוטה שתחזור נבילה אבל הנבילה אפשר שתטהר כשתסרח לפיכך תבטל. +/השגת הראב"ד/ אבל הנבילה אפשר. א"א חסרון דעת אני רואה בכאן דכולה מילתא במנחות אליבא דר"י היא דאמר מין במינו לא בטיל ואיכא מ"ד דבתר המבטל אזלינן דאי לא אפשר למבטל דהוי כבטל הוי מין בשאינו מינו ומבטל לה ומש"ה נבילה בשחוטה דלא אפשר לשחוטה שהוא המבטל להיותו כנבילה לטמא ואע"פ שהנבילה יוצאה מידי טומאה ע"י מסרחת והוי כשחוטה אכן בתר מבטל אזלינן והוי מין בשאינו מינו ובטלה מ"מ כל אותה הסוגיא אליבא דר"י היא אבל לרבנן לא שנא הכי ולא שנא הכי בטלה ברוב ודוקא למגע אבל למשא לא. +

ג. והנה בגמ' בכורות מקשה הגמ' מהמשנה האומרת כי בהמה שהפילה חררת דם, תיקבר, ופטורה מן הבכורה, ומחלוקת האם מטמאת במשא, ותני רב חייא שאינה מטמאת לא במגע ולא במשא, ושואלת הגמ' למה אינה מטמאת במשא, כמו בנבילה שבטלה בשחוטה, שמתמא במשא. ואמר ר' יוחנן משום ביטול ברוב נגעו בה. ומסיקה הגמ' קשיא!.

תלמוד בבלי מסכת בכורות דף כא עמוד ב

מתני'. רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זו תקבר, ופטורה מן הבכורה.

גמ'. תני רבי חייא: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, איתיביה: אפר כשר שנתערב באפר מקלה הולכין אחר הרוב לטמא, ואי רובא אפר מקלה הוא לא מטמא ואי אמרת טומאה כמאן דאיתיה דמי, נהי דבמגע לא מטמא, לטמא במשא! הא איתמר עלה, אמר ר' יוסי ברבי חנינא: טהור מלטמא במגע, אבל מטמא במשא. והאמר רב חסדא: נבילה בטילה בשחוטה, שאי אפשר לנבילה שתיעשה שחוטה, נהי דבמגע לא מטמא, לטמא במשא! א"ל: אתון בדרב חסדא מתניתו לה, אנן בדר' חייא מתנינן לה, תני ר' חייא: נבילה ושחוטה בטילות זו בזו, ואיתמר עלה, אמר ר' יוסי ברבי חנינא: טהור מלטמא במגע, אבל מטמא במשא;

והא דתנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זו תקבר ונפטרה מן הבכורה, ותני רבי חייא: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, אמאי? דנהי במגע לא מטמא, תטמא במשא אישתיק.

דלמא (ודאי) שאני הכא דהויא לה טומאה סרוחה. הניחא לבר פדא, דאמר טומאה חמורה עד לגר, וטומאה קלה עד לכלב, הא לא חזיא לגר, תנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זו תקבר, ונפטרת מן הבכורה, ותני ר' חייא: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, ואמר ר' יוחנן: משום ביטול ברוב נגעו בה;

וכן פסק הרמב"ם,

רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה פרק א הלכה טז

בהמה ששפעה חררת דם אע"פ שנפטרה מן הבכורה אינה מטמאה לא במגע ולא במשא עד שיהיה בה צורת נפל לפי שהיא בטילה ברוב היוצא עמה, לפיכך היא טהורה אע"פ שהיתה ראויה לגר אגב אמה.

והקשו המפרשים שהרי הרמב"ם סותר דבריו שפסק לגבי נבילה שבטלה בשחוטה, מטמאת במשא. ואילו לגבי בהמה שהפילה חררת דם פוסק שאינה מטמאת לא במגע ולא במשא.

ותירץ הר"י קורקוס שיש לחלק בין חררת דם שהולק נימוח בדם, לבין נבילה שבטלה בשחוטה, שהנבילה קיימת, אולם לא ידועה.

אלא שתימה על תירוצו, למה הגמ' בבכורות נשאת ב"קשיא", ולא מתרצת כמוהו, מלבד הדין שמותר לאכול את כל החתיכות, והרי אילו הנבילה היתה קיימת, למה מותרות?.

ובשפת אמת¹ הקשה על תירוצו של הר"י קורקוס, שהרי הגמ' בבכורות מדמה את הדין של ר' ירמיה שביטול הציר במים רק לאכילה אבל לקדירה לא כי חוזר וניעור כי הביטול אינו משנה את המציאות של האיסור, לדין של בהמה שהפילה חררת דם, והרמב"ם פסק כר' ירמיה, דהיינו גם בלח אומרים שהאיסור נשאר.

רמב"ם הלכות טומאת אוכלין פרק טז הלכה ה

הלוקח ציר מע"ה משיקו במים וטהור שאם היה רוב הציר מים הרי המים מטהרין במקוה, ואם היה רובו מלח של דגים אינה מקבלת טומאה והמים שבה בטלו במיעוטן, בד"א לטבול בהן פת אבל לקדירה מצא מין את מינו וניעור, ונמצאו רוב המים טמאים, שהמיעוט שהיה בציר לא טהור במקוה.

ד. תלמוד בבלי מסכת נדה דף יח עמוד א

אמר רבי יוחנן: בשלשה מקומות הלכו בו חכמים אחר הרוב ועשאום כודאי; מקור, שליא, חתיכה. מקור הא דאמרן, שליא דתנן, שליא בבית הבית טמא, ולא שהשליא ולד, אלא שאין שליא בלא ולד. ר"ש אומר: נמוק הולד עד שלא יצא. חתיכה דתנן: המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה אמו טמאה לידה, ואין חוששין שמא מגוף אטום באת. ותו ליכא? והאיכא תשע חנויות! דתניא: תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספקו אסור, ובנמצא הלך אחר הרוב. טומאה קאמרינן, איסור לא קאמרינן. והאיכא, תשע צפרדעין ושרץ אחד ביניהם, ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע, ברה"י ספקו טמא, ברה"ר ספקו טהור, ובנמצא הלך אחר הרוב! טומאה דאשה קאמרינן, טומאה בעלמא לא קאמרינן.

ובתו' כתבו² כי בכל המקומות הללו יש חזקה, והרוב מוציא מהחזקה כי רובא וחזקה רובא עדיף. ובנמצא, למרות שהבהמה היתה בחייה בחזקת איסור, הרי לפנינו בשר שיש עליו הכרעה של רוב להכשירו.

ובשב שמעתתא, שמעתתא ד' פרק ב' שואל. דלפי דברי התוס' אם נתערב חתיכת שחוטה בחתיכת נבילה, הרי שתיהם אסורות מהתורה מדין חזקת איסור שאין רוב

¹ שפת אמת מסכת בכורות דף כב עמוד א
בגמ' אר"י ל"ש אלא לטבול בו פתו כו' וכן פסק הרמב"ם (פ"ז מהלכות טו"א) ויש לתמוה דהא הגמרא מסיק בקושיא הך דר' ירמיה דטומאה לאו כדאיתא מהך דחררת דם דאינו מטמא במשא והנה גם בהני מילי דטומאת משא סותרין פסקי הרמב"ם דבנבילה שנתערבה בשחוטה ואפר מקלה באפר כשר פוסק דמטמא במשא ובחררת דם פוסק דאינו מטמא והכ"מ הקשה זה ותיירץ בשם הר"י קורקוס לחלק בין תערובות לח ליבש ע"ש (פ"א מאבות הטומאה) ובמל"מ (פ"א ממשכב ומושב) תמה ע"ז דבגמ' הכא מדמי להו אהדדי וזה לק"מ דאדרבא הגמ' שפיר מקשה דאי טומאה כדאיתא בלח מכ"ש ביבש וכן פריך הגמ' מאפר ומחתיכת נבילה ומשני הא איתמר עלה דמטמא במשא אבל שפיר י"ל דאפי' אי לית לן דר' ירמיה בלח בלח מ"מ באפר ונבילה דהוי יבש שפיר כדאיתא ומטמא במשא [ומחררת דם מקשי' אדר' ירמיה דתרווייהו לח ניהו] אבל הא תמוה דבהך דר' ירמיה עצמו פוסק הרמב"ם כוותי' דאפי' בלח בלח הוי כדאיתא וא"כ בחררת דם ג"כ ליטמא במשא דהגמ' מדמי להו ותמהני על הרי"ק והכ"מ ומל"מ שלא הרגישו בזה:

² תוספות מסכת נדה דף יח עמוד א

אחר הרוב - הכא איכא חזקה כנגד הרוב דבהמה בחזקת איסור עומדת וגבי ט' צפרדעים נמי קאמר הלך אחר הרוב ואם רוב שרצים טמאים אע"ג דאיכא חזקת טהרה דאי לא הוי חזקה כנגד הרוב לא הוה פריך מידי דמצין למימר דרבי יוחנן לא חשיב אלא היכא דאיכא חזקה כנגד הרוב.

להתירו, וודאי שאם נתערבה חתיכת שחוטה בשתי חתיכות נבילה, א"כ למה אומר רב חסדא שאין חתיכת שחוטה בטלה בשתי חתיכות נבילה, ואם נגע בתרומה באחת מהן אינה נשרפת (רש"י), הרי כל אחת מהן נבילה כי יש לה חזקת אינו זבוח, ואינו זבוח שמת הרי הוא נבילה. ומה צריך רב חסדא לטעם שאין שחוטה יכולה להיות נבילה, הרי אם אין רוב להתירה הרי היא נבילה מדאורייתא.

ומתרץ הש"ש, שרק בנמצא שהחתיכה אינה ידועה שנשחטה, הרי יש לה חזקת אינו זבוח, ורק הרוב מתירה, אולם בנתערבה חתיכת נבילה עם חתיכת שחוטה, הרי מאחר וידוע שחתיכה אחת נשחטה, הרי אין לאף אחת חזקת אינו זבוח,

ודבריו תמוהים, שהרי חזקת אינו זבוח יש לכל חתיכה, אלא שיש להוכיח פוזיטיבית שהיא נשחטה, ואם אין הוכחה מכח רוב, אינה יוצאת מחזקת אינו זבוח.

ובמנחת שלמה חלק א' סימן פ"ב. כותב כי לדעתו, אם נגע עם שרץ באחת משתי חתיכות, הרי שתיהן בספק טומאה, ולא מעמידים על חזקה שהיו טהורות, ומכאן מוכיח כי כאשר אחת החתיכות ודאי נטמאה, הספק הוא רק אם זו או זו, ומימלא לא מעמידים על חזקה. "והיינו משום דמצד הסברא שפיר נראה דבב' חתיכות שנתערבו אין להעמיד כלל אחזקה דמעיקרא כיון שאחת מהחתיכות ודאי נשחטה והספק הוא רק על כל חתיכה אם זו היא החתיכה שנשחטה ויצאה מחזקתה או לא".

אלא שדבריו אלו לא קשורים לחזקה, אלא לדין קבוע, כי אם לפניו שרץ וצפרדע, ונגע באחד מהם ואינו יודע באיזה נגע, הרי מדאורייתא טהור, כי יש לו חזקת טהרה, וכדי לטמאו יש להוכיח פוזיטיבית שנטמא, ומדרבנן תלוי אם היה ברשות היחיד או ברשות הרבים, וכן בשני שבילין, שכל אחד מהם טהור, ולא בגלל שבבני אדם לא מקשרים חזקת אחד לחזקת השני, ובחתיכות כן.

אולם כאשר נגע בחתיכה משתי חתיכות ואינו יודע באיזה נגע, הרי לפנינו תערובת של חתיכה משתי חתיכות, והרי זה קבוע, וכמחצה על מחצה דמי ומדאורייתא טמא מספק לחייבו אשם תלוי, ולתלות תרומה.

(וזה ההבדל בין ספק על ספק לא על, שאינו חייב לבדוק, לעל לאחד הבתים הבדוקים ואין ידוע לאיזה מהם, הרי זה חתיכה משתי חתיכות שחייב לבדוק, עיין בספרי "הגדת הרמב"ם" על תשע ציבורים)

ה. וצריך לומר,

התוס' בבכורות כ"ג שואל³, למה כאשר הנבילה בטלה בשתי החתיכות שחוטה, ומותר לאכול את כולן, אם נשא אותם נטמא? ומתרץ תוס' שזה רק מדרבנן. אולם לא ראינו שהרמב"ם יזכיר כי הטומאה הזו הינה מדרבנן. וביחוד שהרמב"ם גם סובר שמין במינו בטל, וא"כ למה מטמאת במשא.

³ תוספות מסכת בכורות דף כג עמוד א

וא"ת מאי שנא דלענין טומאת משא לא מהני ביטול ברוב משום דסוף סוף הרי נושא כזית נבילה ולענין איסור מהני

ו"ל דלענין אכילה כל משהו ומשהו כשנכנס בבית הבליעה קמא קמא בטל ברוב היתר ודמי למגע כשנגע וחזר ונגע דטהור ואע"ג דמסתבר דטומאת משא גופיה ליתא אלא מדרבנן דהא נתבטל ברוב מ"מ נהי דגזור רבנן לענין משא לא גזור לענין איסור דלא דמי מטעמא דפרישית.

אולם צריך בכלל להבין, למה לגבי טומאת מגע, אין הנבילה שבטלה בשחוטה מטמאה, ולעניין טומאת משא, היא כן מטמאה, ואכן, מסביר רש"י⁴, שהכוונה שאינה מטמאה במגע, כאשר נגע בחתיכה אחת, והולכים אחר הרוב, ולכן תולים שנגע בשחוטה, אולם לגבי טומאת משא, מדובר שנשא את כולם ביחד, ולכן טמא. והדברים תמוהים, שהרי א"כ גם בטומאת מגע אם נגע בכל החתיכות טמא, ואין הבדל בין טומאת מגע לטומאת משא, ולמה אומר ר' יוסי טהורה מלטמא במגע ומטמאת במשא. וכן פוסק הרמב"ם.

עוד צריך להבין שהגמ' בבכורות ממשיכה ושואלת מהמשנה, שאם נתערב אפר פרה ברוב אפר מקלה וקידש את האפר במים, הרי המים אינם מטמאים במגע אלא רק במשא.

והרמב"ם פוסק אכן שרק במשא מטמא ולא במגע, אולם הרמב"ם גם כותב שאם נתערבו מיעוט מי חטאת ברוב מי פירות אינו מטמא לא במגע ולא במשא. וכבר התלבטו פרשניו ולא העלו מזור.

רמב"ם הלכות פרה אדומה פרק טו הלכה ד

מי חטאת שנפלו לתוכן מי מעיין או מי מקוה או מי פירות, אם רוב מי חטאת מטמאין במשא, ואם רוב מי פירות אין מטמאין, מחצה למחצה מטמאין, אפר פרה שנתערב באפר מקלה וקידש בכולן אם היה הרוב אפר פרה מטמאין במי נדה, ואם היה הרוב אפר מקלה אין מטמאין במגע אבל מטמאין במשא.

ו. לכאורה, אם נתבונן היטב, הרי שהרמב"ם לכאורה בלתי מובן. שהרי הרמב"ם פוסק כרב חסדא, שנבילה בטילה בשחוטה, ולא כרב חנינא האומר, שנבילה לא בטילה בשחוטה.

אמר רב חסדא: נבילה בטילה בשחוטה, שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבילה; ושחוטה אינה בטילה בנבילה, שאפשר לנבילה שתעשה שחוטה, דלכי מסרחה פרחא טומאתה; ורבי חנינא אמר: כל שאפשר לו להיות כמוהו אינו בטל, וכל שאי אפשר לו להיות כמוהו בטל.

והסיבה לדברי רב חסדא שנבילה בטילה בשחוטה כי שחוטה אינה יכולה להיות נבילה, ואילו שחוטה לא בטילה בנבילה, כי נבילה יכולה להיות כשחוטה, וזו סיבה למה שחוטה לא בטלה.

אולם הרמב"ם הופך הדברים ואומר כי העובדה שהנבילה יכולה להיות כשחוטה היא סיבה למה הנבילה כן בטלה?

רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה פרק א הלכה יז

רש"י מסכת בכורות דף כג עמוד א

ואי אמרת טומאה - המתבטלת ברוב לא בטלה לגמרי אלא כמאן דאיתיה דמי דאי משכחת טומאה אחריתי מצטרפת בהדה נהי דהאי אפר במגע לא מטמא דכיון דרובו טהור אמרינן באפר מקלה נגע שהוא הרוב אבל במשא מיהא ליטמא דהא מ"מ הטומאה נשא והסיט וקי"ל דמי חטאת ואפר חטאת מטמאין במשא בפ"ק דיומא (דף יד).

נבילה שנתערבה בשחוטה אם רוב מן השחוטה בטלה הנבילה בשחוטה ואין הכל מטמא במגע, אבל אם נשא הכל נטמא. שאי אפשר לשחוטה שתחזור נבילה אבל הנבלה אפשר שתטהר כשתסרח לפיכך תבטל.

ז. הגמ' בבכורות דנה על ביטול של אפר פרה באפר מקלה ומסיקה כי אינו מטמא במגע ומטמא במשא. וכך אכן פסק הרמב"ם.

ממשיכה הגמ' ושואלת על רב חסדא האומר שנבילה שנתערבה בשחוטה מתבטלת, למה לא תטמא במשא, ומתרצת הגמ' כי אנו לומדים כר' חייא, האומר שהן נבילה בטילה בשחוטה והן שחוטה בטילה בנבילה, ועל דבריו אמר ר' יוסי ברב חנינא שלמרות שבטלו, הרי לא מטמא במגע, אבל מטמא במשא.

וגמ' זו קשה מאד, מה שייך דברי ר' יוסי לר' חייא, הרי מפורש במנחות שהמחלוקת בין רב חנינא לר' חסדא הם בדברי רב חייא, והיא רק בשאלה מי קובע אם התערובת הינה מין במינו, המבטל או המתבטל. ולפי רב חסדא הרי השחוטה מבטלת את הנבילה, כי השחוטה אינה מינה של הנבילה, ואילו לרב חנינא השחוטה אינה מבטלת את הנבילה כי הנבילה היא מינה של השחוטה. וא"כ רק על ר' חסדא קשה למה לא מטמא במשא.

ח. וצ"ל שהסוגיה בבכורות חולקת על הסוגיה במנחות. וסוברת שר' חייא חולק על רב חסדא, שרב חסדא סובר כר' יהודה, שמין במינו לא בטל, ולכן רק נבילה בטלה בשחוטה, כי שחוטה אינה מינו של נבילה, ולכן בטל. ואילו רב חייא סובר כרבנן שמין במינו בטל, ולכן שחוטה ונבילה מבטלין זו את זו, אולם:

דין ביטול איסור בהיתר, היא מחלוקת תנאים, בין ר' יוחנן הסובר שאין איסורים מבטלים אלו את אלו, ור"ל הסובר שאיסורים מבטלים אחד את השני. ומהות מחלוקתם, האם ביטול ברוב הוא שינוי מציאות שהרוב נותן למיעוט. דהיינו, ר"ל סובר שאם נתערבה חתיכת חלב בשתי חתיכות שומן, הרי יש להתייחס לכל מה שנמצא בכלי כאל שומן. ואילו ר"י סובר שדין ביטול ברוב אינה שאלה מציאותית, אלא דינית. התערבה חתיכת איסור בשתי חתיכות היתר, יש להתייחס לכל מה שיש בכלי כאל היתר.

זוהי גם מחלוקת ר' יהודה וחכמים אם מין במינו בטל או לא. חכמים אומרים שביטול ברוב זה ביטול דיני בלבד, דהיינו רק אסור או מותר. ואין לזה קשר עם מציאותו של האיסור. ולכן לא לומדים מהלימוד של ר' יהודה מדם הפר ודם השעיר שמין במינו אינו בטל, כי אין שם דיון לגבי אסור או מותר. ואילו ר' יהודה סובר כי דין ביטול ברוב הרי זה ביטול מציאותי, ולכן ניתן ללמוד מכך שדם השעיר אינו בטל במציאות בדם הפר, שמין במינו אינו בטל.

הרמב"ם, סובר כר' יוחנן שאין איסורים מבטלים אלו את אלו, וביטול ברוב, זה דין באיסור והיתר, כאשר חתיכת איסור מתערבת בשתי חתיכות היתר, התערובת דינה היתר. (אין זה משנה איזה איסור, יש רק שתי אופציות היתר ואיסור, וכל התערובת מקבלת את הדין של הרוב היתר או איסור). אולם אם התורה אסרה חלב ונותר, ונתערב חלב בנותר ברוב, לא ניתן לומר שנתבטל איסור חלב והאוכלו עובר רק על איסור נותר, שהרי דין ביטול ברוב אינו דין במציאות אלא דין באיסורים ביטול ברוב הוא רק באיסור והיתר, דהיינו כאשר יש תערובת של חתיכות של רוב היתר שהתערב בהם מיעוט איסור, החתיכות כולם מותרות, כי הרוב הוא הקובע. ולכן כאשר מדובר על תערובת של איסור באיסור אין כאן ביטול ברוב, ואין דין שמותר לאכול את התערובת. ומימילא כל האיסורים קיימים כפי שהיו על אותם החתיכות.

והירושלמי במסכת חלה, עומד על הבדלים הללו במחלוקת ר' יוחנן ור"ל אם איסורין מבטלים זה את זה. ומבהירה כי יש הבדל לגבי ביטול ברוב כאשר התערובת הינה בין מוצרים ניטרליים דינית, היתר בהיתר, או ללא מחויבות. שאז משמעות הביטול הינה מציאותית, לבין ביטול במוצרים שלכל אחד יש דין שונה, שאז אין ביטול מציאותי, אלא דיני,

תלמוד ירושלמי מסכת חלה פרק א

מהו שילקו על חלתן דבר תורה

חמש סוגי קמח מחמשת המינים, שעירבבן, ועשה עיסה, נאמר במשנה שעיסה זו חייבת בחלה, ושואלת הגמ', האם חיוב החלה הוא מדאורייתא או מדרבנן?

רבי יונה בשם שמואל, רבי יוסי, רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש, אין לוקין על חלתן דבר תורה.

ר"ל אומר שחיוב החלה הוא רק מדרבנן, כי כל אחד מהקמחים מבטלין זה את זה, כי זה ביטול מציאות.

אמר רבי יעקב בר אחא רבי שמעון בן לקיש כדעתי

ר"ל שאומר שהחיוב בחלה רק מדרבנן, זה לפי דעתו במחלוקת אם איסורים מבטלין זה את זה.

דאיתפלגון: הפיגול והנותר ששחקן, רבי יוחנן אמר לא ביטלו זה את זה,

כי ר"י סובר שביטול זה דין, ורק איסור בטל בהיתר.

ורבי שמעון בן לקיש אמר ביטלו זה את זה.

המרובה מבטל את המועט שבהם, כי ביטול זה מציאות.

אמר רבי יוסי ולא דמיין

לא דומה תערובת של פיגול ונותר לתערובת של קמח חיטה עם שאר המינים.

תמן אמר זה אסור וזה אסור, ברם הכא שני דברים רבים על אחד ומבטלין אותו, וכבר ביטלו עד שלא נעשה איסור.

כאן גם ר"י מודה, שאחד מבטל את השני. כי כאן אין תערובת של שני איסורים, אלא של כמה סוגי קמח, שאין בהם איסורים, וביטול בדברים המותרים, אינו דומה לביטול איסורים ברוב. שזה לא דין, אלא עניין של מציאות, וכאשר יש תערובת של כמה סוגי קמח, ואין אחד מהם מהווה רוב, אין אפשרות לומר שהקמח הוא של מין מסוים, ולכן אין כאן עיסה שחייבת בחלה מדאורייתא.

אילו אמר: עשה חמש עיסות מחמשה מינין ועירבו, ואמר רבי שמעון בן לקיש

אין לוקין על חלתן דבר תורה, יאות.

אילו שאלת על חמש עיסות מחמשת מיני דגן, שנתחייבו בחלה, ועירבבן ועל זה יאמר ר"ל שאין לוקין על חלה מן התערובת. היה מקום לדמות לתערובת של פיגול ונותר.

אבל כאשר אתה שואל שעירבבן לפני שנעשו עיסה, הרי מעולם לא נתחייבו בחלה מדאורייתא, כי אין כאן קמח מאחד מחמשת מיני דגן,

דהיינו ר' יוחנן סובר שביטול איסור ברוב היתר אינו עניין מציאותי, אלא דין שהרוב נותן למיעוט, ואם נתערבה חתיכת נבילה בשתי חתיכות שחוטה, לגבי איסורים, הכל מותר באכילה, גם הנבילה וזה ביטול ברוב של איסור בהיתר.

לגבי המציאות של ביטול מיעוט בשר נבילה ברוב בשר שחוטה כמו ביטול קמח בקמח, או צמר רחלים ברוב צמר גמלים, או דם במים או בדם, שהולכים אחר המראה. או קומץ בשריים, או אורז בקמח לגבי מצה, שע"ז אומרת הגמ' שאמרו חכמים ביטול בטעמא, או בחזותא, או בשמה, זה סוג ביטול משמעותו, שהרוב או המראה או הטעם, קובע את דינו לכל התערובת. מיעוט אורז ברוב קמח, והטעם טעם דגן, הכל נקרא קמח דגן ויוצאים במצה זו ידי חובה⁵. או חוט טווי מרוב צמר גמלים

⁵ **רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ה**

העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן יוצא בה ידי חובתו,

ומיעוט צמר רחלים, הרי החוט נחשב צמר גמלים שמיעוט צמר הרחלים שבו בוטל מציאותית, ומותר לארוג אותו עם פשתן, ואין זה שעטנז. אולם ביטול מציאות זה, הינו רק אם אין עדיין דיני איסור והיתר טומאה וטהרה על אחד המעורבים, או שאין דיני חיוב על אחד מהם,

וכדברי הירושלמי: **"תמן אמר זה אסור וזה אסור, ברם הכא שני דברים רבים על אחד ומבטלין אותו, וכבר ביטלו עד שלא נעשה איסור"**.

ולכן אומרת הגמ' בבכורות כג. שלפי ר' חסדא, שלומד כר' יהודה, הרי אם בשר הנבילה בטל בבשר השחוטה אין כאן נבילה ואינה מטמא לא במגע ולא במשא, אולם לפי ר' חייא, שבטלות זו בזו, כי סובר כרבנן, שביטול ברוב אינו ביטול מציאות אלא נתינת דין הרוב למיעוט, מותר או אסור. הרי לפי ר' חייא באמת נבילה שבטלה ברוב שחוטה, הרי מותר לאכול הכל, אולם הנבילה לא נעלמה, אלא שיש ביטול נוסף של בשר נבילה בבשר שחוטה, כמו קמח בקמח, או צמר רחלים בצמר גמלים, אלא שביטול כזה תקף אך ורק לפני שלמתערבים יש דינים שונים, שאז לא אומרים שהרוב מבטל את המיעוט, כי טומאה, או דין לא נעלם בכדי.

ואם נבדוק את כתבי היד השונים לגמ' בבכורות נבחין בתופעה מעניינת.

הגמ' שלפנינו כותבת: **"נבילה בטילה בשחוטה, שאי אפשר לנבילה שתיעשה שחוטה"**,

גרסה זו בגמ' נדחתה ע"י רש"י שהרי במנחות למדנו שנבילה יכולה להיות כשחוטה כאשר תסריח. ולכן גורס: **"שאי אפשר לשחוטה שתיעשה נבילה"**. וההסבר, ר' חסדא סובר כר"י שמין במינו אינו בטיל, והולכים אחר המבטל, והשחוטה המבטלת, אינה מינה של הנבילה המתבטלת, ולכן בטלה.

ואכן בכת"י לונדון הגרסה כרש"י: **"נבילה בטלה בשחוטה לפי שאי אפשר לשחוטה שתיעשה נבילה"**.

אולם בכת"י פירנצה הגרסה: **"נבילה בטלה בשחוטה שאי אפשר לנבילה שתיעשה שחוטה"**.

גרסה זו מתאימה עם דעת הרמב"ם, שהסיבה שהנבילה מתבטלת בשחוטה היא, בגלל שהנבילה יכולה להיות טהורה כשחוטה, ולא כפי שמשמע במנחות, כגרסת רש"י, שהסיבה שהנבילה בטילה בשחוטה היא שהשחוטה לא יכולה להיות טמאה כנבילה.

גרסה זו גם מתאימה עם הגרסה שלפנינו בגמ', אלא שבמקום **"אי אפשר"** צריך לקרוא **"איפשר"**, דהיינו יש כאן א' מיותרת.

ומימילא, לדעת הרמב"ם, אכן הגמ' בבכורות חולקת על הגמ' במנחות, וסוברת שהעובדה שטומאת הנבילה תפוג מעצמה, זה מאפשר לבשר נבילה להתבטל גם לגבי הטומאה, בבשר שחוטה. כי זה נחשב למוצרים ניטרליים, שאינם בעלי דינים שונים, ולכן בשר הנבילה שנתבטל בבשר השחוטה לא מטמא במגע. ולא בגלל שמין בשאינו מינו בטל כר"י, כהבנת הגמ' במנחות. אלא מדין ביטול ברוב כדברי הגמ' בבכורות בשם ר' יוחנן **"משום ביטול ברוב"**

ולכן הרמב"ם כותב רק שנבילה בטלה בשחוטה, ולא כותב שאין שחוטה בטילה בנבילה, שהרי ברור שחתיכת שחוטה שנתערבה בשתי חתיכות נבילה, הכל אסור

באכילה. והכל מטמא הן במגע, כי רוב החתיכות נבילה, ובמשא. אלא שכל ההלכה הזו מחדשת, שאם נבילה התערבה ברוב שחוטה, והכל הותר לאכילה, בכ"ז, יש כאן גם ביטול של הנבילה לגבי הטומאה, כי טומאת הנבילה תפרח לבד כאשר תסרח,

לכאורה, כאשר הדין של טומאת הנבילה זמני, כי באופן טבעי היא תסריח, והטומאה תפוג. הרי הגמ' מחדשת שניתן לבטל ברוב. אפילו שכבר קיבלו המתערבים דינים שונים לפני הביטול. זה דווקא אם המבטל והמתבטל לשניהם יש את האופציה להיות אחד כמו השני, כי השחוטה יכולה להטמא ולטמא במגע כנבילה, ואילו הנבילה יכולה להיות טהורה כשתסריח והיות ועתה יש רוב לשחוטה, והיא טהורה הרי אפילו אם נגע בכולם אינו נטמא, כי בטלה הנבילה ברוב השחוטה.

אולם אם נשא את כולם ביחד, הרי נטמא במשא. וכאן לא ניתן לומר שיתבטל הבשר הנבילה בשחוטה כמו צמר רחלים בצמר גמלים, או כמו קמח בקמח. שהרי התערובת נוצרה אחרי שכבר קיבלו את דיני הטומאה שלהם. ואז אין ביטול מציאות אלא רק דיני איסור והיתר. שהרי אמנם הנבילה יכולה להטהר ולהיות כשחוטה, אולם אין השחוטה יכולה לטמא במשא, שזו טומאה שלא ניתנת לרכישה, ממילא אין כאן אפשרות לביטול דין טומאת המשא של הנבילה, ואם נשא הכל נטמא.

אולם חתיכת שחוטה שהתערבה בשתי חתיכות נבילה, הרי מבחינת ביטול דיני איסור אין כאן שאלה, שהרי בטל ברוב, ואסור הכל באכילה. וכן הכל מטמא במגע ובמשא.

אבל בבהמה שהפילה חררת דם, הרי כאשר נימוח הולד בתוך הבהמה, עדיין לא טימא, שהרי הוא נחשב חי כחלק מהבהמה, ואז כבר בטל הולד בדם, והוי כולו דם, ולאחר שיצא, כבר אין זה נפל נבילה, אלא חררת דם שאינה מטמאת. וזה ההבדל גם בין מי חטאת שהתערבו ברוב מי פירות, שמי החטאת מטמאים במשא לפני התערובת, הרי לא תועיל התערובת לבטלם מציאותית, ולכן מטמאים במשא. אולם אם נתערב אפר פרה ברוב אפר מקלה, הרי לפני קידוש אין האפר מטמא, ובעת הוספת המים לקידוש כבר בטל אפר הפרה מציאותית באפר המקלה, כמו קמח בקמח, ולכן הוספת המים לקידוש אינה מעוררת את מי החטאת לטמא במשא.